

MAMOGRAFIJA IN DETEKCIJA RAKA DOJK

Breda Jančar

Mamografija ali rentgensko slikanje dojk je edina slikovna metoda, ki lahko odkrije raka dojke v zgodnjem stadiju, to je takrat, ko je rak manjši od 1 cm, aksilarne bezgavke niso prizadete, ženska pa nima še nobenih znakov bolezni. V tem stadiju je rak v veliki meri ozdravljiv in umrljivost za rakom dojk se bistveno zmanjša.

Pri mamografski detekciji moramo razlikovati med diagnostičnimi in presejevalnimi oz. screening mamografijami.

Z diagnostičnimi mamografijami skušamo potrditi ali ovreči sum na raka pri ženskah z določenimi simptomi ali sumljivim in nejasnim kliničnim izvidom. Dojke slikamo v več projekcijah, diagnozo pa lahko potrdimo s citološko punkcijo in biopsijo, ki ju opravimo s pomočjo stereotaktične naprave ali ultrazvoka.

S "screening" mamografijami aktivno iščemo raka dojk pri skupini zdravih žensk. Cilj presejevanja je znižati smrtnost za tovrstnim rakom. Osnovne zahteve pri izvedbi teh mamografij so visoka kakovost slike ob nizki dozi sevanja in skrbno tolmačenje mamogramov.

V svetu že desetletje potekajo številne študije in presejevalni programi, ki vsi po vrsti dokazujejo, da je mogoče umrljivost žensk za rakom dojke, posebno tistih, starejših od 50 let, zmanjšati za 25 - 40%.

Žal je v Sloveniji zgodnja detekcija raka dojk še v povojih in precej neorganizirana. Glede na visoko obolevnost in umrljivost žensk za tem rakom v Sloveniji se moramo čimprej in resno lotiti zgodnje detekcije in s tem tudi pri nas čimbolj zmanjšati umrljivost za rakom dojke.

Ob mamografski detekciji se moramo zavedati, da opravljamo rentgensko slikanje pri zdravih ženskah. Uporaba rentgenskih žarkov ni brez nevarnosti in povzročča določeno število radiogenih rakov. Da bi se izognili večjemu številu rentgensko povzročenih rakov, moramo vsi, ki se ukvarjamo z mamografijami, upoštevati in se dosledno držati določenih zahtev, ki omogočajo visoko kvalitetne mamografije ob nizkih dozah sevanja.

Prva zahteva je kvalitetna rentgenska oprema, ki vsebuje sodoben rentgenski aparat z obvezno pomično bucky rešetko, avtomatsko kontrolo ekspozicij, fokus, manjši od 0,6 mm in uporabo kombinacij redkozemeljnih folij in filmov z visoko ločljivostjo.

Druga zahteva je dobro izučen tehnični kader, ki opravi slikanje brez napak in nepotrebnih ponavljanj in skrbi za osnovno preverjanje kvalitete rentgenskega in razvijalnega aparata.

Tretja zahteva je kvalitetno tolmačenje mamografskih slik, ki naj ga opravljajo za to posebej izučeni specialisti radiologi.

Četrta in morda najvažnejša zahteva je redna dnevna, tedenska, mesečna in letna kontrola kvalitete rentgenske opreme, količine sevanja in kvalitete dobljenih slik ter redno letno izpopolnjevanje tehničnega osebja in zdravnikov.

Kdaj in kako pogosto mamografiramo, so vprašanja, ki se najpogosteje pojavljajo. Na ta vprašanja ni lahko odgovoriti, ker nimamo enotne doktrine.

Navodila American Cancer Society se nanašajo na presejevalne programe in so taka:

ženske med 35. in 40. letom naj opravijo osnovni mamogram (baseline mamogram),

ženske med 40. in 49. letom naj bi opravile mamografijo vsako leto ali na dve leti, o čemer naj odloči klinični zdravnik, ki pozna stanje posamezne ženske, ženske po 50. letu starosti naj bi mamografirali vsako leto.

Evropska okrogla miza o boleznih dojk pa predlaga, da pri ženskah pod 50 leti ne bi opravljali preiskav za zgodnjo detekcijo, po 50. letu pa naj bi ženske opravile kliničen pregled in mamografijo vsako tretje leto.

Ta pravila ne veljajo za rizično skupino žensk, ki jih po 35. letu starosti mamografiramo vsako leto ali celo bolj pogosto.

V to skupino sodijo:

ženske z družinsko obremenitvijo, posebno še, če je mati ali sestra obolela za rakom v predmenopavzalnem obdobju,

ženske, ki so že obolele za rakom na eni dojki,

ženske z zgodnjo menarho,

ženske s pozno menopavzo,

nulipare,

primipare vetuste,

ženske z atipično hiperplazijo dojk

Indikacije za obvezno mamografijo so tudi:

nejasen polpatorni izvid dojke,

tipni nodusi ali zatrdline,

retrakcija kože ali bradavice,

izloček iz bradavice,

edematozna bradavica,

lokalizirana enostranska bolečina, ki ni povezana z menstruacijskim ciklusom.

Edina omejitev za mamografski pregled pri teh skupinah je starost pod 35 let. Pri mladih ženskah je tolmačenje mamogramov dokaj nezanesljivo, ker gosto normalno tkivo dojke prekriva patološke spremembe in onemogoča pravilno diagnostiko.

Mamografija je trenutno najboljša metoda za zgodnje odkrivanje raka dojk, vendar vemo, da lahko zgreši 15 - 20% rakov, ki jih sicer odkrije kliničen pregled. Zato je potrebno pred vsako mamografijo opraviti tudi kliničen pregled, ki naj ga opravi izkušen zdravnik in ki naj o morebitnih spremembah obvesti tudi radiologa.

Slovenske ženske so že dokaj dobro seznanjene z možnostmi zgodnjega odkrivanja raka dojk, zato se število mamografij povečuje iz dneva v dan.

Pri nas živi okoli 522100 žensk v starosti od 20 do 80 let.

Če bi se omejili na letno mamografiranje žensk v starosti od 50 do 70 let in na občasno mamografiranje ostalih letnikov, bi opravili 290207 mamografij letno.

En mamografski center z dvema radiologoma in dvema radiološkima inženirjema lahko, glede na tehnično zmogljivost rentgenskega aparata in psihično obremenjenost medicinskega kadra, opravi okoli 12000 mamografij letno.

To pomeni, da bi v Sloveniji potrebovali 24 mamografov, 48 zdravnikov radiologov in 48 radioloških inženerjev, ki bi se ukvarjali izključno z mamografiranjem.

Kakšne so trenutne možnosti mamografskih pregledov v Sloveniji?

V Sloveniji imamo približno dvanajst sodobnih mamografskih aparatov, ki so večinoma v bolnišnicah, manj jih je v zdravstvenih domovih. Posamezniki v teh ustanovah se po najboljših močeh trudimo opravljati čim kvalitetnejše mamografije, vendar smo močno obremenjeni tudi z drugimi radiološkimi preiskavami.

Žal ministrstvo za zdravstvo, zdravniška zbornica, sekcija za radiologijo in razširjen strokovni svet za radiologijo ne kažejo nobenega interesa za zagotovitev mamografskih pregledov in za izobraževanje potrebnega kadra. Zato bo slovenska mamografska diagnostika še nekaj časa odvisna od posameznih radioloških delavcev, ki se ogrevajo za čim obsežnejšo akcijo odkrivanja raka dojk. Trenutno niti tehnične niti kadrovske niti finančne razmere ne omogočajo izvedbe zgodnje detekcije raka dojk za vse slovenske ženske.